

מידת הפחד / מידת הגבורה

איוב פרק ג - כי פחד פחדתי ויאיתיני ואשר יגרתני יבא לי.

מלבי"ם - פחדתי ויאיתיני, יגורתי יבא לי. הפחד הוא מדבר בלתי ידוע ומקורו בדמיון המפחד, והמגור הוא מדבר ידוע ומקורו הוא בהדבר עצמו. ר"ל שתחלה הרגיש פחד ולא ידע ממה מפחד, ועתה יגור מדבר ידוע, שכבר ראה הרעה שבאה עליו.

ליקוטי מוהר"ן תניינא תורה מח - וצריך להיות עקשן גדול בעבודת ה', לבלי להניח את מקומו, דהיינו מעט מקצת עבודתו שהתחיל, אף אם יעבור עליו מה. וזכור דבר זה היטב, כי תצטרך לזה מאד, כשתתחיל קצת בעבודת ה'. כי צריך עקשנות גדול מאד מאד, להיות חזק ואמיץ, לאחוז עצמו, לעמוד על עמדו, אף אם מפילין אותו ח"ו בכל פעם. כי לפעמים יש, שמפילין אחד מעבודת ה' כידוע. אעפ"כ, עליו לעשות את שלו, לעשות מה שיוכל בעבודת ה', ואל יניח עצמו ליפול לגמרי ח"ו. כי כל אלו הנפילות, והירידות, והבלבולים, וכיוצא בזה, צריכים בהכרח לעבור בהם, קודם שנכנסין בשערי הקדושה, וגם הצדיקים האמתיים עברו בכל זה. ודע, שיש אחד שכבר הוא אצל הפתח של הקדושה, והוא חוזר לאחוריו, מחמת הבלבולים הנ"ל. או שאזי כשהוא סמוך אצל הפתח, אז מתגבר עליו הס"א, והבעל דבר מאד מאד ר"ל, בהתגברות גדול ונורא מאד מאד ר"ל, ואין מניחין אותו ליכנס לתוך הפתח, ומחמת זה הוא חוזר לאחור ח"ו. כי כן דרך הבעל דבר והס"א, כשרואה שהאדם סמוך סמוך ממש לשערי הקדושה, וכמעט שיכנס, אזי הוא מתפשט עליו בהתגברות גדול מאד מאד ר"ל. ע"כ, צריך אז התחזקות גדול נגדו. ושמענו מצדיק אמיתי שאמר, שאלו הי' אומר לו אחד, יהי מי שיהי, בעת שעסק בעבודת ה' בתחילתו, אחי, חזק ואחוז עצמך, הייתי רץ ומזדרז מאד בעבודתו ית'. כי גם עליו עבר כל הנ"ל, ולא הי' שומע שום התחזקות, משום אדם. ע"כ, מי שרוצה ליכנס בעבודת ה', יזכור זאת היטב. וחזק עצמך מאד, ועשה מה שתוכל בעבודת ה'. וברבות הימים והשנים, תכנס לבטח בעזרתו ית', לתוך שערי הקדושה. כי הש"י מלא רחמים, ורוצה בעבודתך מאד. ודע, שכל התנועות וההעסקות, שאתה ניתק ונתק בכל פעם איזה מעט מן גשמיות לעבודתו ית', כולם מתקבצים ומתחברים ומתקשרים ובאים לעזרתך, בעת הצורך. דהיינו, כשיש ח"ו איזה דוחק ועת צרה ח"ו. ודע, שהאדם צריך לעבור על גשר צר מאד מאד, והכלל והעיקר שלא יתפחד כלל:

מידות הראי"ה - פחדנות: א. הפחדנות ומורך הלב היא מדה מגונה, והיא הסיג הנמצא במדת יראת ד', שכ"ז שהיא כלולה בה לא תוכל להתכלל באהבה ובשמחה עד שתטהר ממנה.

ב. הפחדנות היא יראה רעה והיא מאבדת את הון יראת-שמים האמתית ע"י תערובתה, ע"כ צריכה להתחנך בחינוך של גבורה ואומץ לבב, ואז יהיה כלי מוכשר לקבל היראה שהיא כעצמה גבורה.

ד. הפחדים הם פתיות גמורה, אין לאדם לפחד כלל כי-אם להדהר, יותר שהוא פוחד הוא נופל, וכשהוא מתפחד, מעצם הפחד בא לו המכשול. ע"כ צריך הוא להתגבר בשכל לדעת שאין לו כלל ממה להתפחד. כל ציורי הפחד הנם רק צבעים פזורים מציור גדול שצריכים להשלימו, וכשממלאים אותו הם מצטרפים לכולו להמשיך בטחון גדול ועצום מאד. הממלא את כל הנפש עז וגבורה. והמזיקין עצמם וכל צללי בלהותיהם מתהפכים לכחות מסעדים ועוזרים, המשמחים ומרחיבים את הדעת, ומציאות הרע והקלקול שבהם כלה לגמרי, ומרץ-החיים שבהם מתהפך לכת מעודד באומץ קודש. וששון ושמחה ישיגו וחדות ד' מעוזכם.

ברכות ס, א - תנו רבנן, מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר, אמר: מובטח אני שאין זה בתוך ביתי. ועליו הכתוב אומר משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה'. אמר רבא: כל היכי דדרשת להאי קרא, מרישיה לסיפיה מדריש - מסיפיה לרישיה - מדריש. מרישיה לסיפיה מדריש - משמועה רעה לא יירא מה טעם - נכון לבו בטוח בה'. מסיפיה לרישיה מדריש: נכון לבו בטוח בה' - משמועה רעה לא יירא. ההוא תלמידא דהוה קא אזיל בתריה דרבי ישמעאל ברבי יוסי בשוקא דציון. חזייה דקא מפחיד, אמר ליה: חטאה את דכתיב פחדו בציון חטאים. אמר ליה: והכתיב אשרי אדם מפחד תמיד! - אמר ליה: ההוא בדברי תורה כתיב. יהודה בר נתן הוה שקיל ואזיל בתריה דרב המנונא, אתנח. אמר ליה: יסורים בעי ההוא גברא לאתויי אנפשיה? דכתיב כי פחד פחדתי ויאיתיני ואשר יגרתני יבא לי. - והא כתיב: אשרי אדם מפחד תמיד! - ההוא בדברי תורה כתיב.

תהלים קיב, ז - משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח ביקוק.

"אמר רבא כל היכי דדרשת להאי קרא מרישיה לסופיה מדריש, ומסיפיה לרישיה מדרש כו', משמועה רעה לא יירא מ"ט משום דנכון לבו בטוח בד', ומסיפיה לרישיה מדריש נכון לבו בטוח בד' משמועה רעה לא ירא."

שלמות הבטחון שכוללת כל ארחות הצדק והטוב, שמכיון שהאדם משליך על ד' יהבו כבר טהר לבו מכל רע והולך בדרך הטובה והישרה, ע"כ אין צורך לצרפו ולזקקו ע"י סבות מחרידות ולא יירא משמועה רעה. אמנם הסבה המביאה את האדם לבא למדה העליונה והצרופה של הבטחון השלם היא גבורת הנפש שע"פ חשבון ודעת אין לו לאדם להתירא משום דבר גם הדברים שנראים שהם רעים בעיניו, כי הלא לא יעשה דבר אם ד' לא צוה. ע"כ משום דנכון לבו בטוח בד', שאפילו אם יאונה חלילה דבר הנראה רע אינו רע

באמת, ע"כ משמועה רעה לא ירא. ומוזה יבא למדה זו שבאמת אין לו לירא משמועה רעה, מפני שהוא ראוי שיהי נשמר מכל אסון ופגע, "ורגלי חסידינו ישמר".

"ההוא תלמידא דהוה שקיל ואזיל בתרי דר"י נר"י כו' חזייה דקא מפחיד א"ל חמאה את, כו', ההוא בד"ת הוא דכתיב."

הפחד יבא מפני מצב הנפש שאינו דומה ומתאים אל המציאות הכללית, כי כל דבר וענין המתאים אל המציאות הכללית אין לפחד ממנו. ע"כ מי שאין בידו חטא ולא הפסיד יחושו אל המציאות הכללית לא יפחד כלל. רק החוטא, שנתק את נפשו מסדר המציאות הישר ע"פ דרכיו המעוותים, הוא יפחד. ובכלל לפי מושגי השכל הטהור אין מקום לפחד, ע"כ כל זמן שהאדם הולך בדרכי היושר הוא מתייחס אל השכל ודבק עמו, אינו מוכשר להיות מתפחד. אמנם בהעוותו דרכו ויצא מדרך השכל אל אשר יישאהו הדמיון, אז כבר יש מקום לפחד, כי בסדרי הדמיון ישנם הרבה בלהות נוראות. ע"כ מאן דמפחיד אינו כ"א חטאה, הנקשר אל הדמיון ושולט עליו הפחד, שהוא בא מהדמיון המתפרץ על הדעת כדברי החכמת שלמה. אמנם כל זה שאין מקום לפחד הוא רק המתפחד מפני איבוד דבר שהוא לפי ערכו, שע"ז אין לפחד כ"ז שהולך הוא במשרים. אבל כשהאדם נותן לבו לקנות ערכים ומעלות גדולות מערכו, היא מעלת ד"ת שרמה ויקרה היא מערכו של אדם, פה יש מקום לפחד גם בהיותו הולך בדרך ישרה וגם ע"פ השכל הטהור בלא צללי הדמיון, כי האושר גדול והערך רב ונפרד ממנו. ע"כ אע"פ שפחד זה לא יזיז את האדם ממנוחת נפשו, שהרי כיון שהוא משים לב אל זה הפחד כבר הוא זוכה בחלקו, שאין ד"ת נאבדין באמת כ"א במי שחפץ לאבדם, אבל מי שתקפה עליו משנתו סגולת התורה זורחת עליו, מ"מ מקום לפחד הקל המעורר לזהירות יש כאן.

יהודה כר נתן הוה שקיל ואזיל בתריה דרב המנונא חז"י דקא מתנח, א"ל ימורין בעי ההוא גברא לאתווי אנפשיה וכו'. שורש הפחד והאנחה שונים המה בנפש. האדם צריך להסתכל בעין יפה במציאות כולה כמו שהיא ובהנהגה האלהית המקפתה, וכל אשר ישוה את נפשו ביותר אל כלל המציאות, באשר יתברר לו שגם הוא עצמו אינו דבר אחר כ"א חלק אחד מחלקי המציאות הגדולה, לא יתאנח ולא יפחד. לא יפחד ממקרים בלתי תכופים המתרגשים במציאות מפני שכבר יבורר לו שכן הוא חק המציאות ותנאיו, ושראוי לשמח ולהתרצות בכל תנאי המציאות, באשר המה מונהגים ע"פ הסדר השלם האלהי, ולא יאנח על ההנהגה המתמדת, שלא תמצא חן רק בעיני קצרי הראות, שלא למדו לעצמם לחפוץ רק את הראוי. והנה בתחלת רפיון רוחו של אדם תתחיל בו תכונת הפחד מרעיון מפחיד, המצייר את אפשרות המקרים הרחוקים שהם שלא כחפצו, ודכאות רוח זו תביא למעמד האנחה על המציאות כולה, ואז נשלמו לו יסורין. כי היסורין בכללם עיקר מציאותם הוא באדם הפנימי. הלב השמח הרואה את העולם כאשר הוא ולבו מלאה אורה ובטחון גם יסוריו אינם יסורין, כי הוא מתענג ושמח בהם. ולעומת זה, מי שהרגיל עצמו שלא למצוא קורת רוח במציאות כמו שהיא, כל ימיו יסורין מוכנים לו. כי לא יתכן לאדם להיות יושב בשלוחה ושמחה בעולם זולת כשילמד רוחו להלך עם החיים ותנאי המציאות. ואז, באשר לא יוציא את נפשו מסדר המציאות ע"י חטא, לא יפחד. ובשמרו רוחו להיות שוה עם המציאות ונאות לו לא יתאנח. זולת בד"ת, בקנין ההשלמה הרוחנית, יש מקום לתכונה של העדר הריצוי כדי שיתחזק להשלים עצמו ולכוננו, באשר אין להשלמה תכלית. אבל כיון שיכיר האדם תעודת מציאות ההערה הזאת של חסרון הריצוי בנפשו, שהיא למען יבא על ידה להשלמה עליונה, לא ישתמש בה באופן המקטין את כחות נפשו והמעבי את יפעת רוחו, כ"א כפי המדה הדרושה לגרש את צללי העצלות, שלא יסתפק בקניניו הרוחניים שקנה לו, ולא יהיו רבים בעיניו, אבל נפשו תהי תמיד מלאה אורה שמחה וגבורה, אז ישכיל ויצליח.

ברכות ו, א - תניא, אבא בנימין אומר: אלמלי נתנה רשות לעין לראות, אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקין. אמר אביי: אינהו נפשי מינן, וקיימי עלן כי כסלא לאוגיא. אמר רב הונא: כל חד וחד מינן, אלפא משמאליה ורבבתא מימיניה. אמר רבא: האי דוחקא דהוי בכלה - מנייהו הוי; הני ברכי דשלהי - מנייהו; הני מאני דרבנן דבלו - מחופיא דידהו; הני כרעי דמנקפן - מנייהו.

יש בה הערה חשובה להשקיט לבות בני האדם המשתוקקים לדעת כל נעלם מחק שכלם, ומתרעמים מפני מה נעלם מהם הרבה מעניני מחקרים וספיקות שיערגה נפשם להשיגם, כי עלינו להאמין שיש לנו טובה גדולה במניעת הידיעה, ואלמלא היתה הידיעה טובה מהעדרה, לא מנעה ממנו השי"ת הטוב והמטיב ית"ש. והנה לפנינו בחינה מחוש הראות. שאלמלי נתנה רשות לעין לראות אין כל בריה יכולה לעמוד, והרינו רואים טובת העדר הראות וה"ה לכל כיוצא בזה בענינים שכליים.